

Strategie rozvoje nadání Akcelerace a obohacení

Eva Trnová

PdF MU

trnova@ped.muni.cz

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Práce s nadanými

- V centru pozornosti současných výzkumů, týkajících se rozvoje nadání, je **interakce mezi potenciálem dítěte a možnostmi jeho rozvoje.**
- Přiměřené vzdělávání vyžaduje odpovídající vybavení a úroveň výuky.
- Vysoká úroveň potenciálu může být ve školách rozvíjena prostřednictvím:

(a) diferenciace - přiměřenost kurikula a učiva vlastnostem konkrétního žáka (pestrá nabídka pro různé typy žáků)

(b) individualizace - vzdělání „šité na míru“. Žák má větší odpovědnost za obsah a tempo svého vzdělávání. Měl by se vést k tomu, aby kvalitu svého učení sám kontroloval. Stanovování vlastních cílů vzdělávání a vlastních vzdělávacích strategií.

Základní způsoby práce s nadanými žáky

- **Akcelerace** - urychlování postupu (předčasný vstup do školy, přeskočení ročníku). Princip akcelerace umožňuje seskupování žáků podle úrovně dosažených kompetencí, vytváření věkově heterogenních skupin. Tyto vzdělávací programy vyhovují zejména žákům s rychlým učebním tempem.
- **Obohacování (enrichment)** - rozšíření učiva, vyšší náročnost výuky. Je zaměřeno zejména na rozvoj vyšších mentálních procesů a rozvoj tvořivosti. Důraz je kladen především na řešení problémových úloh žákem, na strategii plánování řešení úloh a na rozvoj strategií myšlení.
- Prolínání obou principů - akcelerace je často doprovázena obohacováním, oba přístupy se při vzdělávání nadaného žáka doplňují.

Kdy přistoupit k akceleraci

- Akcelerace = razantnější zásah do průběhu studia žáka.
- Akcelerace je doporučována pouze pro děti v pásmu horních 2% inteligence – mimořádně nadané.
- Nutné zjistit **příčiny** – často nátlak učitelů ale především rodičů.
- **Učitel**, který bude s dítětem spolupracovat, musí s akcelerací **souhlasit**, stejně tak musí souhlasit **rodiče** a dobrovolně souhlasit i sám **akcelerovaný žák**.
- Dítě by mělo být v dané oblasti **excelentní, emocionálně stabilní** a být připraveno na to, co ho čeká (např. starší spolužáci – viz nebezpečí akcelerace) – posouzení odborníka (psycholog).

Klady akcelerace

- Úroveň studijních požadavků je adekvátní schopnostem nadaného – nízké nároky demotivují (*underachievement*);
- větší konkurence – starší spolužáci;
- zvýšená produktivita nadaných dětí – musí se vyrovnat s náročnějšími úkoly;
- méně monotónní práce a nudy - zvýšená motivace;
- vyvarování se konfliktů s vrstevníky, kteří nesdílejí jejich zájmy a schopnosti.

Zápory akcelerace - 4 oblasti

1. Akademické:

- neschopnost se srovnat s většími nároky – přecenění schopností,
- **mezery v učivu** – nestudují systematicky,
- fyzicky či emocionálně **nezralí** – nerovnoměrný vývoj,
- postrádají **zkušenosti** z předchozích ročníků,
- větší množství vědomostí může **zbrzdit** rozvoj jejich kreativity a divergentního myšlení (zajímavé výzkumy!).

2. Emocionální:

- frustrace z vyšších nároků způsobuje **stres a vyhoření**,
- omezené možnosti k vytvoření přátelství - vede k **izolaci**,
- omezené možnosti věnovat se **zájmům a koníčkům**- vede k problémům v pozdějším životě.

Zápory akcelerace - 4 oblasti

- **3. Sociální:**
 - limitované možnosti **rozvinout sociální schopnosti** v kolektivu starších spolužáků;
 - nedostatek času a možností **spřátelit se s vrstevníky** a **odmítání** staršími spolužáky;
 - chybí **sociální aktivity vhodné jeho věku**.
- **4. Omezené mimoškolní možnosti:**
 - méně možností účastnit se mimoškolních aktivit s vrstevníky;
 - **fyzická nevyspělost** omezuje jejich začlenění do fyzických aktivit se spolužáky .

Obohacování - metody

Jde především o **rozšíření znalostí, dovedností, pochopení a zájmů** za hranici běžného kurikula.

Mělo by vždy probíhat na **úrovni vývojových potřeb** žáka.

Příklady obohacování:

- exkurze
- zapojení do soutěží
- odpolední vzdělávací kluby
- odborníci ve výuce
- využívání technologií

extra materiály – knihovna, stavebnice, přístup na Internet

- souvislost s obsahem hodin- lze je využít v době, kdy děti předčasně dokončí úkol, nebo pro motivaci,
- pečlivě vybrané hračky či hry mohou podnítit pozorovací a plánovací schopnosti dítěte – **rozvoj kreativity.**

Organizační formy

přeskupování žáků

- speciální školy a třídy
- soustředování nadaných v rámci školy a třídy
- účast na projektech
- spolupráce s dalšími institucemi (víkendové semináře atd.)

kombinace těchto postupů, např.:

- souběžné studium některých předmětů nebo oblastí učiva ve vyšší třídě nebo na vyšším stupni vzdělávání
- domácí výuka

Konkrétní problémy, se kterými se může pedagog setkat při výuce nadaných dětí (Jurášková, 2003).

- *hyperaktivita*
- *odmítání instrukcí učitele, negativismus*
- *chytání za slovo, nesouhlas, kladení provokujících otázek*
- *individualismus, neochota spolupracovat např. se spolužákem ve skupince*
- *vlastní způsob řešení problémů, odmítání standardních postupů (např. mezikroky při výpočtech)*
- *„černobílé“, kategorické myšlení (např. nemůže-li být nejlepší, bude nejhorší)*
- *výrazné afektivní reakce (např. projevy nespokojenosti při neúspěchu)*

Legislativa

<https://www.nadanedeti.cz/domains/nadanedeti.cz/odbor-ne-zdroje-zakladni-informace-skolska-legislativa>

Předčasné zahájení školní docházky

Akcelerace v mateřské škole

Individuální vzdělávací plán v MŠ

Akcelerace na základní škole

Zahájení školní docházky ve vyšším ročníku

Třídy s rozšířenou výukou některých předmětů

Individuální vzdělávací plán za základní škole

Speciální školy pro mimořádně nadané žáky

Individuální vzdělávací plán na střední škole

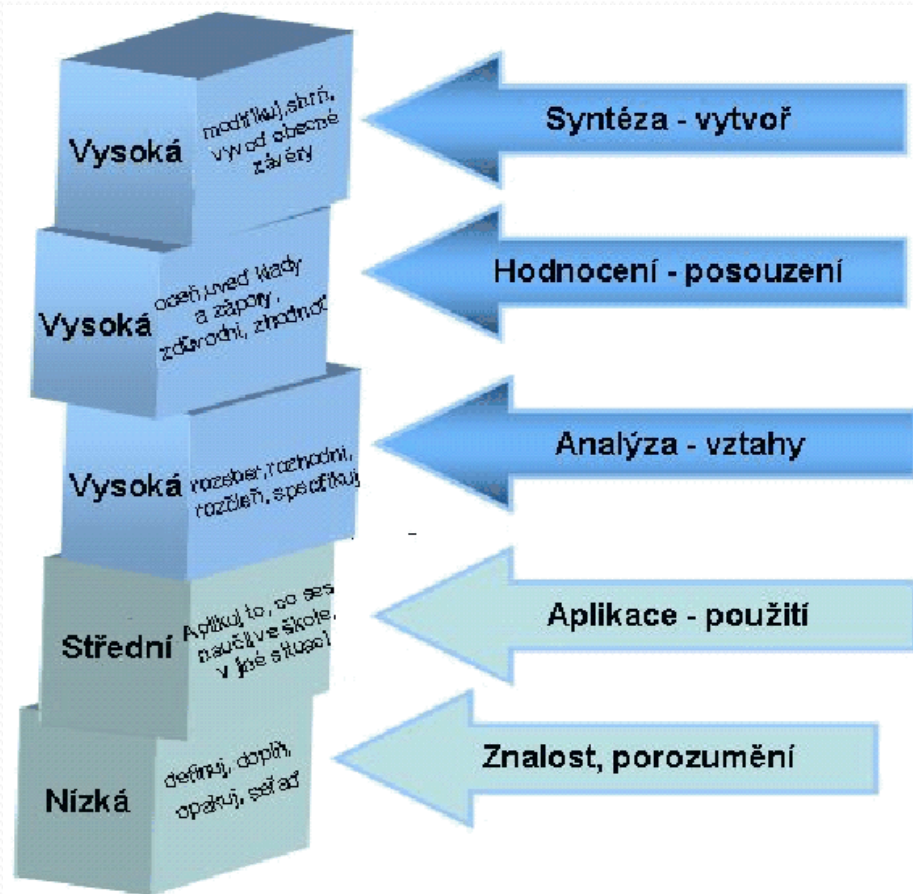
Umělecky a sportovně nadaní žáci na SŠ

Jak učit nadané?

- <https://www.nadanedeti.cz/domains/nadanedeti.cz/pro-odborniky-video3>

Modely práce s nadanými

1. Aplikace Bloomovy taxonomie ve výuce nadaných (Winebrennerová, 2001)
- nadaní mají své vědomosti vzhledem ke svým zájmům dostatečně široké - ve výchovném procesu se doporučuje začít hned se třemi nejvyššími úrovněmi

Renzulliho „model otáčivých dveří“

- Je založen na metodě **obohacování** – postaven na dobrovolnickém základě – žáci nejsou vybíráni – hlásí se sami, ale postupně „odpadají“
- „**Obohacující triáda**“ – metody ve třech následných stupních
- **Metody I. typu** - cíl vyvolat zájem o nějakou oblast; získat přehled o struktuře a možnostech - zájmová centra ve třídě, exkurze, diskuse s odborníky.
- **Metody II. typu** - rozvoj procesů myšlení a cítění. Cílem je kognitivní a afektivní trénink, zručnost v samostudiu a pokročilé dovednosti zkoumání a práce s informačními zdroji. Trénují se také schopnosti ústní, písemné i vizuální komunikace.
- **Metody III. typu** - zkoumání reálných problémů –
 - samostatný výzkum, rozvoj zájmu, motivace,
 - samostatnosti a tvořivosti nadaných účastníků.

Vybraná pravidla pro učitele nadaných žáků

ŠKRABÁNKOVÁ, Jana. Formy práce s talentovanými studenty gymnázia ve výuce chemie. In *XX. mezinárodní kolokvium o řízení osvojovacího procesu: sborník příspěvků*. Vyškov : Vysoká vojenská škola pozemního vojska, 2002, s. 405.

Učitel:

- musí aktivně pracovat na svém dalším vzdělávání (autoedukace);
- musí dbát na přehlednost učiva;
- nesmí slevit z náročnosti (např. na úkor zpestření a aktualizace učiva)
- nesmí autoritativně a bez možnosti dialogu s žákem trvat na zažitých formulacích, uvedených v učebnicích;
- musí hledat argumenty na vědecké bázi, které v diskusi obstojí, ne dohadovat se a domýšlet řešení, která si neověřil;

Učitel:

- musí být připraven jak odborně, tak pedagogicky a psychologicky, aby dokázal řídit edukační proces jednoznačně, avšak demokraticky a velkoryse
- velmi často musí kreativně a invenčně jednat v jediném okamžiku
- musí připustit nedostatečnou znalost a hledat nápravu v dodatečném dostudování (řešením je například odsunutí odpovědi do následující hodiny)
- musí umět využít potenciálu žáků pro zefektivnění výuky, například:
 - - zpracování počítačových programů
 - - příprava demonstračních experimentů včetně fundovaného komentáře
 - - zapojení do soutěží
 - - tvorba jednoduchých vědeckých projektů
 - - příprava aktualit z různých informačních zdrojů, vztahujících se k právě probíranému tematickému celku nebo dokládající jeho spojení s jinými odvětvími.

Učitel:

- musí individuálně přistupovat k jednotlivým žákům a nebagatelizovat jejich neustálé otázky;
- musí být ochoten konzultovat s žáky také mimo vlastní vyučování (je však nutné hned zpočátku žákům vysvětlit, že mnoho jejich dotazů učivo předbíhá a dát jim ke zvážení, zdali není lepší s otázkami chvíli počkat, aby se s problematikou více seznámili);
- nesmí připustit, aby došlo k utlumení zájmu žáků;
- musí čas ve vyučovací jednotce zorganizovat tak, aby žáci zmíněný časový tlak nepocítovali příliš intenzívně.

Posloupnost, v níž jsou pravidla uvedena, není závazná a neodráží jejich hierarchii.

NTC metoda

- Nikola Tesla Centrum – Ranko Rajovič
- Vliv na rozvoj dítěte: dědičnost X prostředí
- **Kdy začít rozvíjet nadání** – stěžejní období 3-6 let-
rozdíváme rozumové funkce, grafomotoriku a pohybové
dovednosti dětí – cílený trénink ve prospěch
mozkového rozvoje
- Základ tvoří cílené zadávání aktivit na rozumový
rozvoj: pracovní listy, herní činnosti a skupinové
aktivity v interiéru i v přírodě.

NTC Aktivita

- třídění a pojmenovávání obrázků – práce s vlajkami
- analýza a syntéza tvarů – ukázka **matematika**
- trénink logického myšlení – **ukázka povídky**
- trénink paměti – vlajky, auta, básničky...
- rozvoj slovní zásoby
- rozvoj vědomostí dítěte o okolním světě - bádání
- **NEPŘETĚŽOVAT!!! - VZBUDIT ZÁJEM - PODPOROVAT**
- Přetěžování v tomto věku více souvisí s frekvencí a časovou náročností než obsahem – tenis 2-3x týdně zatíží dítě víc než práce s PL nebo logické hry

Metodika NTC

- I. fáze *Dodatečná stimulace rozvoje synapsí*
 - cvičení motoriky, grafomotoriky a akomodace oka
- II. fáze *Stimulace vývoje asociativního myšlení*
 - Stupeň 1 : Abstrakce, vizualizace
 - Stupeň 2: Abstraktní klasifikace a třídění
 - Stupeň 3: Asociace, hudba
- III. fáze *Stimulace vývoje funkcionálního myšlení*
 - hádankové příběhy a hádanky

Ukázka NTC

- Příběh
- Jednou hustě sněžilo a myška se schovala pod malou houbu. Nezbylo tam místo pro jejího kamaráda, který se šel schovat jinam. Když se den poté při dešti potkali pod stejnou houbou, už se tam vešli oba. Jak je to možné?
- D₁ – Myšky nic nejedly, a tak byly menší.
- U. nemohly tolik zhubnout za jeden den.
- Ch₁ : Měly deštník.
- U: Neměly deštník.
- D₂: Houba za 1 den vyrostla, tak se tam vešly obě.
- U Výborné řešení. Vzpomeňte si, jak jsme si říkali, že po dešti houby rychle rostou.

Ukázky obohacení z přírodovědy

- Podporovat bádání – hraní s cílem objevit „přírodní zákonitosti“
- Důležité prekoncepce – vztah k STEM se buduje v předškolním věku

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY